

Het Lied van den Arbeid

door Hendrika Kuyper-Van Oordt

MEN moet er eens op letten aan hoe weinige menschen het maar gegeven wordt „de room van 't leven af te scheppen.”

Daarmede bedoel ik nu volstrekt niet de zoogenaamde pleziermakers. Die ettelijke fraaie „wagens” bezitten, een huis-in-stad en een landgoed; die zomers drie maanden naar Zwitserland gaan, in de lente naar de Riviera en 's winters naar de ski-velden. En alles grijpen en vangen wat voorts maar bestaat aan mondain vermaak.

Neen, de categorie wil ik veel ruimer nemen. Diegenen behooren er toe wier arbeid en levensroeping volkomen met hun natuurlijken aanleg strookt; voor wie werken en genieten samenvalt.

Laat ik eens een naam noemen dien ieder kent. De schilder Rubens. Rubens heeft ongelooflijk hard gewerkt; wanneer men het aantal en de grootte zijner doeken nagaat dan is 't nauwelijks te begrijpen hoe het zelfs maar fysiek mogelijk was om in één menschenleven, gerekend naar de uren wakens, zooveel af te penseelen. Zuiver technisch gesproken heeft Rubens' hand nooit gerust. Nu spreek ik nog niet eens van de schildersvizie, en de daarvan afhangelende compositie, maar enkel over de streek van 't penseel, dat nimmer afliet kleuren te brengen van 't palet op 't doek.

En ondanks, of juist door dit nimmer aflatend werken is Rubens een toonbeeld geweest van een gelukkig mensch. Ook natuurlijk wel omdat hem zijn kunst behalve scheppingsvreugde, eer en roem heeft gebracht. Want stelt men hem naast Rembrandt, dan is er dit verschil: Rembrandt moet evenzeer bij het tot stand brengen zijner scheppingen grootsche, welhaast matelooze vreugden hebben gesmaakt. Doch het lot was dezen meester zoozeer tegen. En als steeds maar weer rampen hem troffen en miskening zijn deel werd, dan kon het wel niet anders of zijn streek moest trager gaan. In de portretten van den ouderen Rembrandt zien wij een man, die meer geleden dan genoten heeft.

Niettemin, de kunstenaar, de schilder, de beeldhouwer, de musicus; ook hij, en niet het minst, die in de tooverwereld van het woord leeft, is en blijft een begenadigde. In zijn wezen roert zich iets, zijn van God geschonken gave, en hij blijkt in staat dit naar buiten uit te brengen. Laat het vaak voor hem zelf onder teleurstelling zijn, als hij niet alles wat hij in zijn droomen hoorde en zag, gestalte vermag te geven: hij krijgt toch zijn kans; en het gevoel, dat hij het liefste wat hij had, zijn talent, leven en groei mocht gunnen maakt op zichzelf al zoo rijk dat men eigenlijk nooit een kunstenaar moet beklagen.

Op 't gebied van de wetenschap gaat het niet anders. De man die de wetenschap van ganscher harte liefheeft, en haar met al zijn krachten dient, wordt door haar ook volkomen gelukkig gemaakt. De woorden, die wij, leeken, dikwijls bezigen: droog, saai, dor, of wat ook, zijn eigenlijk op wetenschappelijk werk nooit van toepassing, want datgene wat men met toewijding verricht, kan nimmer saai of dor zijn. En 't was beter als de leek, inplaats van zoo te spreken, wat klaarder besefte welk een belangrijke niet alleen, maar ook welk een reusachtige arbeid er door de geleerden wordt verricht. Er is een Fransch spreekwoord dat zegt: „de kunstenaar moet werken en zwoegen als een neger-slaaf”. Doch dit is zeker niet in mindere mate op den wetenschappelijken onderzoeker van toepassing.

OPGANG

Ik kies nu eens een voorbeeld. En dan niet een dat zoo heel ver van huis voert; ik noem geen Assyrioloog of iemand op 't gebied van paleolitische ontdekkingen, maar een geleerde, dien ieder van ons om zoo te zeggen, hooren, en volgen kan. Ik wijs op een Nederlander, die aan een Duitsche faculteit hoogleeraar is in de dialectenkennis: Prof. Dr. Kloeke.

Er bestaat tegenwoordig een procedé waardoor oude, uitstervende dialecten phonetisch vastgelegd kunnen worden; natuurlijk is dit van groote taalkundige waarde. Verleden jaar is hier het dialect van Bunschoten en Spakenburg, dat met zoo menig ander karakteristiek taaleigen van de kustdorpen der Zuiderzee tot uitsterven is gedoemd, „verduurzaamd” op deze wijze. Er werd bij de phonetische weergave van het dialect tegelijk een film vertoond, en Prof. Kloeke gaf een inleiding.

Nu bezit Dr. Kloeke zelf een uitermate zuivere stem, een geluid, zóó blank en rein van alles wat ook maar zweemt naar „een accent”, dat niemand zou kunnen zeggen waar hij vandaan komt. Doch tevens beschikt hij over het vermogen de fijnste regionale klank-nuanceering, de lichtste streek-intonatie zoo absoluut weer te geven — men zou waarlijk gelooven dat hij geboren en getogen moet wezen juist in dat dorp welks dialect hij op 't oogenblik spreekt! De oer-Bunschoter van de sprekende film kon 't hem niet verbeteren!

Welnu, hoe is deze nog jeugdige taalgeleerde daaraan gekomen? Dat zal wel zijn na te gaan: door overal persoonlijk de gouw-spraak af te luisteren. Door altijd met de eenvoudige menschen te praten, met oude kereltjes en wijfjes, die meestal 't langst de versleten uitdrukkingen gebruiken, met visschers en daggelders en boeren van afgelegen hofsteden. En dan nauwkeurig zich af te vragen: „hoe vormt men hier deze klinker? waar ligt de grensscheiding (dikwijls een water) om tot de andere uitspraak van een bepaalde medeklinker te geraken?” De linguist moet in het simpel verhaal van een dorpsgebeuren het ééne archaische woord weten op te vangen, de haast onmerkbare stembuiging, hier plaatselijk, weten waar te nemen, meer nog met 't gevoel dan enkel door 't gehoor. Ten slotte biedt een mooie, zeer interessante lezing van zooveel contact met een dialect sprekend volk de rijpe vruchten. Maar welk een som van liefdevolle, geduldige arbeid beteekent dat!

Er werd, en wordt nog, ontzaglijk veel gestudeerd. Het was zoo in de eeuwen die achter ons liggen, het was ook reeds zoo in de klassieke Oudheid. En het is toch wel een verheffende gedachte dat tot zooveel studie en onderzoek oprechte liefde tot de wetenschap de drijfveer was.

Al deze menschen mag men tot de gelukkigen van den arbeid rekenen. Doch zij blijven in de minderheid. Voor anderen is het Lied van den Arbeid zoo dof en eentonig als het rythme van 't zwaarmoedig *Wolgalied*. Een zware schuit, en men hangt in 't zeel; grijs is de hemel, plat is het land, eind noch oorsprong heeft de rivier. De moede borst zinkt in den singel; de rechtervoet, de linkervoet, plant zich bij één vaste noot van 't eeuwig herhaald motief. Ten doode vermoeid sleepen zij een doode vracht, bij altijd eendere heffing en daling van een troostelooze melodie. De Dood slaat de maat bij hun arbeidslied. —

Nu zal men zeker zeggen dat dit een uiterste is, de tegenpool van arbeidsvreugde en geluk. Dat geef ik ook toe, al is het percentage menschen die letterlijk met een gruwelijke aversie zich iederen dag weer tot hun slavernij begeven, niet zoo gering. Er bestaat een soort werk, fabriekswerk, (men kent het wel uit de beschrijvingen), vooral in Amerika, zoo geestdoodend en verstompemd, dat de man die het levenslang verrichten moet, zelf op 't laatst een stuk machine inplaats van een denkend mensch wordt.

Doch tusschen deze beide polen, van hen die in hun arbeid genieten en hen die er een, soms zeer gegronde, afschuw van hebben, bevindt zich het groote middendeel. Dat vertoont ook weer vele schakeeringen..... en meestal aan den

donkeren kant. Want het blijft een feit dat de meeste levens enkel schijnen te dienen om dat leven in stand te houden. Meer niet. Als men eens goed nagaat, wat hebben die menschen eigenlijk ooit gehad? Ik ga er nu van uit dat wij allen zekere wenschen en begeerten mogen koesteren die alleszins geoorloofd zijn. Begeerte naar vrijheid van beweging, gepaste afwisseling en ontspanning, natuurgenoet en frissche lucht, schoonheid van 't landschap, geestelijke ontwikkeling, enz.

En wat komt daarvan als men „een vaste betrekking” heeft? Of een winkel? Of als men huismoeder is in een zwaar gezin?

Ik spreek nog niet in de eerste plaats van hen, die men met een hard woord „loonslaven” noemt. Al zouden daar wat 'n staaltjes van te vertellen zijn. Menschen die hun heele leven in een fabriek doorbrengen, in stof en zwartigheid, herrie, gestamp en gehamer. Ik herinner mij de groote scheepswerf *de Schelde*, te Vlissingen, waar we eenige jaren woonden. Die „Schelde” was een ware slokop, haast ieder die men sprak werkte op de „Schelde”. Nu, daar heerschte altijd zoo'n ontzettend lawaai door het klinken van ijzer, dat de oudere werklieden geregeld „Scheldedoof” werden. Dat was een vaste uitdrukking, en 't werd heel gemoedelijk gezegd: „Ik ben Scheldedoof, want ik ben er nu al zooveel jaar.” — Dan zijn er degenen die in een echt ongezond vak moeten arbeiden, glasblazers, mijnwerkers, wevers; zij die veroordeeld zijn om altijd in een met stofdeeltjes bezwangerde lucht te ademen, zoodat ze de weelde van „versche lucht” bijna niet kennen. Doch deze allen wil ik nog buiten beschouwing laten; ieder erkent dat hun lot hard is, en er voor hen veel toe noodig is om niet ontevreden te worden.

Doch er is ook een groote categorie van menschen die volstrekt zoo zeer geen medelijden opwekken. Niemand krijgt het in 't hoofd om een persoon te beklagen die pakhuis knecht is of boekhouder. En zij die 't tot „eigen baas” brengen, zijn geenszins in beklag, doch worden veeleer benijd. Want o, de vrijheid en de zelfstandigheid.....!

Ik kies maar weer eens een paar voorbeelden. Want met een werkelijk levend mensch voor oogen te stellen bereikt men meer dan met theoretische beschouwingen.

In een straat waar ik dikwijls passeer, woont een schoenlapper. Het is een nette burgerman, in de kracht van zijn leven, te flink gebouwd, zou men zoo zeggen, voor zoo'n altijd zittend leven. Voor hem op de bank staan de karweitjes, alles wat op de keien van de straat gesleten, gedeukt, gebarsten en uit zijn fatsoen geraakt is: grove mansstiefels, slappe sloffen, damesschoentjes, uitgezakt en met scheeve hakken, kinderlaarsjes met gapende neusjes.

Als de schoenlapper nu wat klandizie heeft, moet er zoo en zooveel keer op een dag iemand binnenloopen, en zeggen: „kijk es, schoemaker, hier me schoenen, ken je die es netjes opknappen?” Dan neemt de vakman het paar in zijn be-pikte vingers, taxeert het karweitje en zegt: „zolen èn hakken.” En er wordt geakkordeerd over den, heusch matigen, prijs, en den dag van aflevering.

De schoenlapper zet het paar neer, zoekt een passend stukje leder, en gaat aan 't flikken. — De zon schijnt, 't is nu mooi, buiten, in de velden. Ergens, dicht bij, en nu voor hem toch zoo eindeloos ver weg, zijn groene weiden en een vliet; er zijn ook korenlanden, en heide en dennenbosch. Toen de schoenlapper een jongen was, kwam hij er wel. En misschien komt hij er eens terug, als hij daar familie heeft, en er sterft er een. Dan maakt hij één dag vrij, en komt over voor de begrafenis. — Dan ruikt hij, nog eenmaal, de frissche, kruidige lucht.

— Een snijdertje kan keurig keeren. Hij is werkelijk buitengewoon handig met de naald, wellicht kon hij emplooi vinden in een confectiezaak. Maar hij werkt nu eenmaal voor zichzelf, hij is Mr. kleermaker. Hij naait in zijn huiskamer. Toen de heeren door de malaise bijna geen nieuwe pakken meer kochten, be-

OPGANG

leefde het snijdertje voordeelige tijden; hij ging zelfs iets ruimer wonen en noemde één vertrek het atelier. Doch de malaise houdt zoo lang aan, alle pakken *zijn* al gekeerd, en aan den gekeerden kant alweer versleten. Men kan ze toch niet nóg eens keeren! Er zijn wel altijd losgetornde naden, uitgescheurde zakken, verteerde voering, en gelukkig houden de motten soms flink huis. Maar dat geeft het zout nog niet in de pap. Het snijdertje is allang weer in zijn huiskamer terug, en als hij de „ripperatie” komt thuisbezorgen, netjes gewikkeld in een zwarten doek, dan moet men zijn eigen „costuum” maar eens bekijken... Bij zoo'n mager snijdertje, of afgesloofde naaister, krijgt men voor den geest het aangrijpende gedicht: *The Song of the Shirt*, het Lied van het Hemd. Een vrouw verdient haar brood met hemden maken; huisindustrie en stukwerk. Zij „pikt, pikt, pikt, als buiten de hanen kraaien.” En zij „pikt, pikt, pikt, als door 't dakraam de sterren schijnen.” Als 't mist, in December, en als 't zomersch en warm is. Als de zwaluwen scheren en de terging van een zoete lente haast te zwaar wordt..... Maar de vrouw zelf zit in kapotte kleeren, want om die te verstellen, heeft zij geen tijd. Het Lied van het Hemd, gedicht in het Engeland van vroeger, en in een periode toen de arbeidsvoorwaarden nog ongunstiger waren, is zeer bekend, en ook wel van invloed geweest ter verbetering. Maar toch is het nog wel van toepassing, en dat op den thuiswerker niet alleen, maar evenzeer op den kleinen „patroon”, wiens patroonschap daarin mag bestaan dat hij zijn eigen knecht is.

Zoo zou ik immers door kunnen gaan! Een kleine winkelier, ergens in de benauwde binnenstad, die behalve den druk van zijn bedompt en stoffig bestaan ook nog de zorgen en angsten voor een concurrentie heeft te dragen, die hem morgen-den-dag vermoordt. Een bakkertje, dat bakken moet als anderen slapen, en slaapt als 't leven in vollen gang is — zoo goed mogelijk en meestal maar voor een uur of wat. In grootere plaatsen merkt men er weinig van, maar op een dorp, of in een kleine stad ziet men den bakkerspatroon, den Mr. bakker, wiens ademtocht het stuivend meel, en wiens plek hier op aarde voor zijn heeten oven is, in zijn deur soms even verpoozen. Hij is gewoonlijk bolbleek en mat, met gebluschte oogen — wat dan ook geen wonder is. —

— Toch valt het weer niet te ontkennen, dat men niet elk vak of bedrijf zoo somber bezien mag. Er is, er was althans, want ook hierin is de tijd sterk veranderd: er was vroeger veelszins de arbeids-, of ambachtsvreugde, die heel wat beklemde en hardheid vergoeden kon. Een timmerman, een smid of kuiper, die prachtig handwerk leverde, zóó, dat niet één het hem verbeteren kon, die moet toch wel trots en blijdschap gesmaakt hebben. Maar hoeveel van die ouderwetsche ambachtslieden zijn er nog maar! Hoeveel handkuiipers bijvoorbeeld, die in hun eigen werkplaats arbeiden zijn er nog in een stad als Rotterdam? Ik meen nog twee. En wat beteekent nu nog een echte oude timmermanswinkel, nu een bouwonderneming zooveel honderd of duizend deuren en kozijnen kant en klaar te leveren per enkele order opgeeft aan een fabriek? Alle van precies dezelfde afmetingen: 't gebeurt toch dat men gordijnen kiezend voor een nieuw huis, alleen maar straat en nummer aan den behanger behoeft op te geven. Die weet dan vanzelf de maten!

— Er is nog een punt in 't leven van de werkende klasse, dat opmerking verdient. De karig toegemeten vrijheid.

Zeker, er is hierin ook al veel verbeterd. De tijden zijn voorbij dat voor den arbeidenden stand „vacantie” een onbekend begrip was. Er is de kortere werktijd, de vrije Zaterdagmiddag, en thans bijna overal, de vakantie van omstreeks een week. Doch daar blijft het dan ook bij. Men moet al tamelijk hoog komen, onder het hoogere kantoorpersoneel e.d., eer men op veertien dagen rekenen kan. Drie weken is haast koninklijk. En een maand of meer bereikt in ondergeschikte betrekking niemand, of het moeten de gelukkige onderwijzers en leeraars zijn, die daarin werkelijk hun weelde niet beseffen.

— Als men nu dit alles eens nagaat — en 't zijn toch nuchtere en tamelijk onweerlegbare feiten — dan moet men zich over één ding verwonderen. Namelijk over het even zoo stellige feit, dat er zooveel tevredenheid en opgeruimdheid in de wereld is, en wel juist onder den kleinen man, vooral de kleine burgerij. Want er wordt wel dikwijls gezegd: „'t is een mensch nooit naar den zin.” Of: „een mensch wil altijd meer.” Maar dat is toch maar betrekkelijk. Als er niet opzettelijk nijd, afgunst en wrevel gezaaid wordt in de harten, en er maar geen opruiers den klassenstrijd komen prediken, dan is er een breede schaar van menschen, die gelukkig nog zegt: „wij hebben niet te klagen, wij hebben ons brood.”

En zoo komen we daar, waar dit artikel eigenlijk heen wilde leiden. Het is de mystieke factor in het menschelijk leven: arbeid en brood. Die twee hooren bijeen. Arbeid, waarbij men hongert, mag niet bestaan. Maar brood, zatheid des broods, zonder arbeid, is een groot ongeluk. De spieren verslappen, het karakter verslapt, de geest verstompt of ontaardt. Doch waar die twee in evenwicht zijn, al is het brood dan soms hard, en al valt de arbeid soms moeilijk, daar kan toch een bescheiden menschelijk geluk bloeien. Want ook de arbeid is eigenlijk een groot mysterie. Wat arbeid waard is, zelfs eentonige en harde, dat bemerkt men thans, nu de arbeid uit zoo veler handen is weggenomen. Nu zou men o zoo dankbaar wezen voor 't zelfde werk, waar vroeger misschien op werd gesmaald. Nu bedelt en smeekt soms een jongeman om een baantje, al is 't een baantje van niets, desnoods als volontair dan maar — om van dat sloopend nietsdoen verlost te worden. Nu bespeurt degene die vroeger „liever lui dan moe” was, dat niets zoo afmattend is als leegloopen. Er is geen grooter ontreddering denkbaar dan wanneer lichaam en geest, op arbeid aangelegd, bij voortduur in 't ijle wielen. Om het eens kras te zeggen: beter de tichelovens van Pharao in Egypte, dan het stempelbureau.

Misschien dat God daarin tot ons spreekt in onzen donkeren, droeven tijd. De arbeid is immers niet van menschelijke vinding geweest. Nu het lied van den arbeid zoo veelszins verstompt, benauwt ons de stilte. Laat, als de crisis onzer dagen eenmaal voorbij mag zijn, de menschheid dit althans geleerd hebben: met meer eerbied dan voorheen te luisteren naar 't van God gegeven arbeidslied.

Najaar

Hoe lief heb ik het zwervend gaan
alleen, en langs de najaarswegen
waarlangs de stugge boomen staan
vol brandend goud, en nat van regen.

Hoe lief heb ik het laat getij,
het driest geweld, het wilde waaien,
het dieper gloeien van de hei,
de hemelen die rooder laaien.

Hoe lief heb ik het licht geluid
der vogels in de oude hagen,
de nabloei van het lage kruid.
— Hoe lief zijn mij de najaardagen.

David Ietswaart.

7